

DE

**PARTIBUS FORMISQUE QUIBUS TRAGOE-
DIAM CONSTARE VOLUERIT ARISTOTELES.**

*Ἄτι δὲ καὶ διὰ τὴν ἕξομὰ τι ὑπεραντιώμα τι
δοκῆ σημαίνειν ἐπισκοπεῖν, ποσαγῶς ἀν-
μύειε τοῦτο ἐν τῷ εἰρημένῳ.*

Arist. Poet. XXV, 15.

Aristoteles in Poeticae exordio totius operis consilium ac rerum tractandarum ordinem paucis proponit. Ac primum quidem de arte poetica universa, deinde de singulis eius artis generibus ita se disputaturum ait, ut uniuscuiusque generis et vis ac facultas et perfecta mythorum compositio et partium formarumque numerus ac natura (*ἐκ πόσων καὶ ποίων ἐστὶ μορίων*) ostendatur; simili autem ratione cetera quoque, quae eiusdem sint disciplinae, se explicaturum profitetur. Quae nam philosophus dicat *μέρη*, inter viros doctos a Robortelli et Victorii aetate ad hunc usque diem fuit dissensio. „Significavit Aristoteles, ait Victorius¹⁾, partes quantas (hoc nomine appellat *μέρη*, quae cap. XII. describuntur) verbo *πόσων* qualesve (partes dicit, quae cap. VI. explicantur) illo quod consequitur *ποίων*, ut interpretes acceperunt, videndum est. Ipse namque puto prius illud nomen positum esse ad numerum tantum partium indicandum sive illae quantae sive quales sint; posterius vero communiter itidem pertinere ad vim naturamque earum omnium ostendendam.” Idem fere Castelvetus²⁾ et ex recentioribus interpretibus Hartungius³⁾ de his *μορίοις* sentiunt, nisi quod ille tragoediae quoque implicationem et solutionem (*δέσση* et *λύση*) in *μορίων* numero refert, hic insuper etiam addere videtur tragoediarum formas. Alii, ut Heinsius, Thyrwittus, Hermannus, Graefenhanius, quam ipsi sententiam voci *μορίων*

1) In comment. in libr. Arist. de Poet. p. 2 Florent. 1560.

2) In Poet. d'Arist. p. 10 seq. Basil. 1576.

3) In libro, qui inscriptus est: Lehren d. Alten über d. Dichtkunst, p. 1 et p. 113—137.

subiiciant, non indicarunt. Spengelius¹⁾ denique, Ritterus²⁾, Düntzerus³⁾ de solis cogitant partibus, quae capite VI. enumerantur. Ad quam dissensionem quum illud accedat, quod de locis ipsis, quibus *μόρια* illa explicantur vel memorantur, non solum maxime discrepant interpretes, sed veram etiam Aristotelis mentem nondum satis perspexisse mihi videntur: non ab re erit diligentius retractare totam Aristoteleam de tragoediae *μορίοις* doctrinam. Qua in disputatione nec volui nec potui propter angustos limites huic scriptioni constitutos ita versari, ut ubique diversas virorum doctorum sententias percenserem ac didicarem, sed maximam partem id potissimum spectavi, ut universam viam, qua philosophus hoc libello procedit, brevius describerem et scriptoris usum loquendi ac cogitandi accuratius explorarem.

Generali de arte poetica disputatione absoluta (cap. I — V) Aristoteles ad tragicæ poesis naturam describendam progressus primum tragoediae ponit definitionem; tum ex iis, quae tragici poematis exhibent *οἰσίαν*, elementa eruit vel partes (*μόρια, μέρη*), in quibus posita est propria tragoediae vis et natura (cap. VI). Tragicorum enim et comicorum poetarum secundum Stagiritam est proprium, agendo, non narrando, perficere imitationem (*πράττοντες ποιῶνται τὴν μίμησιν*⁴⁾); ex quo efficitur, oculis cerni actionem, quam imitantur. Prima igitur tragici carminis pars neces-

1) In Act. Acad. Monac. a. 1837, p. 225.

2) In comment. in Arist. Poet. p. 76.

3) In libro, qui inscriptus est: Rettung der Aristotel. Poetik, p. 19.

4) Poetas dramaticos, quos vocant, ex Aristotelis mente non solum eos qui agunt (*πράττοντας*) imitari, sed dum in imitatione versentur ipsos agere (*πράττοντες μιμοῦνται*), ex initio cap. III. luce videtur clarius, quamvis omnes fere interpretes aliter sentiant. Sic philosophus cap. III, 3: *ἐν τρισὶ δὲ ταύταις διαφοραῖς ἡ μίμησις ἐστίν, ὡς εἴπομεν καὶ ἀρχάς, ἐν αἷς τε καὶ ἄ καὶ ὤς* i. e. tribus igitur his differentiis cernitur imitatio, ut ab initio (cap. I, 3) diximus, et instrumentis quibus imitatio fit (*ἐν οἷς*) et rebus quas imitantur poetae (*καὶ ἄ*) et modo quo imitationem perficiunt (*καὶ ὤς*). Ex quibus scriptor haec colligit: *ὥστε τῆ μὲν ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μίμησις Ὁμήρου Σοφοκλέως, μιμοῦνται γὰρ ἅμφω σπουδαίους*. Sophoclem, poetam tragicum, confert cum Homero, epico poeta, eumque similem esse dicit Homeri, quatenus uterque *σπουδαίους* imitatur; itaque ratione habita rerum quas imitantur (*ἄ*) inter se consentiunt poetae tragici et epici, diversus est modus quo imitantur (*ὤς*). *Τῆ δέ*, pergit Aristoteles, *Ἀριστοφάνει, πρᾶττοντας γὰρ μιμοῦνται καὶ δρῶντας ἅμφω*. Quo enuntiato significatur id quod tragici et comici poetae est proprium. Atqui non proprium est Sophoclis et Aristophanis eos qui agunt (*πράττοντας*) imitari, quum idem videlicet faciat poeta epicus (cap. II, 1: *μιμοῦνται οἱ μιμούμενοι πρᾶττοντας*); ergo ratione habita imitandi modo (*ὤς*), qui est idem apud tragicum et comicum poetam (*τῆ δέ ὁ αὐτὸς ἂν εἴη μίμησις Ἀριστοφάνει Σοφοκλέως*), Aristoteles nihil aliud scribere potuit nisi *πρᾶττοντες γὰρ μιμοῦνται καὶ δρῶντες ἅμφω* et paulo post *ὅτι μιμοῦνται δρῶντες*.

saria, quae ex tragoediae definitione elicitur; ὄψις est vel ὄψεως κόσμος i. e. ea carminis tragici indoles, ex qua in scena potest representari (ἀπεὶ δὲ πρᾶττόντες ποιῶντες τὴν μίμησιν, προῶτον μὲν ἐξ ἀνάγκης ἂν εἴη τι μῦθον τραγῳδίας ὁ τῆς ὄψεως κόσμος cap. VI, 4.). Simul autem audiri ea necesse est quae poeta ante oculos exhibet; ergo duae aliae partes necessariae accedunt, utpote quae sint instrumenta, quorum ope imitatio efficitur (εἴτα μελοποιία καὶ λέξις ἐν γὰρ τοῖτοις ποιῶνται τὴν μίμησιν). Iam vero tragoedia quoniam consistit in imitatione actionis cuiusdam, quae in conspectum venit per eos qui agunt quique pro animi mentisque natura certam ac propriam habeant oportet agendi et cogitandi indolem: quarta et quinta tragoediae pars necessaria est διάνοια et ἦθος (cap. VI, 5: ἀπεὶ δὲ πράξεως ἐστὶν ἡ μίμησις, προίεται δὲ ἐπὶ τῶν πρᾶττόντων, οὗς ἀνάγκη ποιῶνς τινὰς εἶναι κατὰ τε τὸ ἦθος καὶ τὴν διάνοιαν, πέφυκεν αὐτὰ δύο τῶν πράξεων εἶναι, διάνοια καὶ ἦθος). Denique universus complexus factorum eorumque compositio ac tenor est μῦθος. „Necesse est igitur — sic partium numerum cogit Aristoteles cap. VI, 7 — cuiusque tragoediae sex sint partes, ex quibus certam ac definitam naturam nanciscitur tragoedia. Hae autem sunt: μῦθος et ἦθος et λέξις et διάνοια et ὄψις et μελοποιία. Nam quibus instrumentis imitantur (poetae tragici) partes sunt duae (λέξις et μελοποιία), quo modo imitantur, una est pars (ὄψις), quae imitantur, tres partes sunt (μῦθος, ἦθος, διάνοια) et praeter eas alia nulla est pars. Atque his quidem partibus ad naturam tragoediae pertinentibus (τοῖτοις τοῖς εἶδεσιν) eorum i. e. poetarum haud pauci, ut ita dicam, sunt usi; namque ὄψιν habet unaquaque tragoedia et ἦθος et μῦθον et λέξιν et μέλος et διάνοιαν similiter; maxima vero ex his partibus est factorum compositio.”

In hac tragoediae partitione, qua philosophus primum genus persequitur μορίων, quorum tractationem in operis initio est pollicitus, nonnulla insunt, quae ab aliis aliter explicantur vel etiam ab Aristotelis manu esse aliena iudicantur. Itaque in locos contrarios accuratius inquiramus.

Ἀνάγκη οὖν, ait scriptor, πάσης τραγῳδίας μέρη εἶναι ἐξ, καθ' ἃ ποιά τις ἐστὶν ἡ τραγῳδία. Quibus verbis Aristoteles tragoediae principium et quasi causam efficientem (καθ' ἃ) inesse dicit in necessariis illis sex partibus, ita ut ex iis, tamquam ex fonte, tragicum carmen propriam ποιότητα nanciscatur. Ποιότητος autem notio princeps in eo cernitur, ut peculiarem rei naturam definiat atque vim¹⁾. Quocirca partes illae sunt διαφοραί, quae, notionis complexum, quem dicunt logici, efficientes, cum genere i. e. cum μιμήσει πράξεως σπονδαίας coniunctae definitam poesis speciem, scilicet tragoediam constituunt²⁾. Nomen μέρος igitur hoc loco ad qualitatem ita refertur,

1) Cf. Arist. Met. IV, 14 p. 1020 b 14: πρώτη ποιότης ἢ τῆς οὐσίας διαφορά. Ib. p. 1020 a 33:

τοῦ ποιοῦν λέγεται ἡ διαφορὰ τῆς οὐσίας. Ib. IV, 28 p. 1024 b 5: γένος, οὗ διαφοραὶ λέγονται καὶ ποιότητες. Top. IV, 2 p. 122 b 16: οὐδεμία διαφορὰ σημαίνει τί ἐστίν, ἀλλὰ μᾶλλον ποῖόν τι.

2) Cf. Met. VI, 12 p. 1038 a 8: φανερόν ἐστι ὁ ὁρισμὸς ἐστίν ὁ ἐκ τῶν διαφορῶν λόγος. Top.

I, 8 p. 103 b 15: ὁ ὁρισμὸς ἐκ γένους καὶ διαφορῶν ἐστίν.

ut indicet notas, quae sunt notionis partes secundum ea, quae leguntur in Met. IV, 25 p. 1023 b 23: τὰ ἐν τῷ λόγῳ τῷ δηλοῦντι ἑκαστον καὶ ταῦτα μέρη αὐτῶν. Quod autem non simpliciter dicit ποιὰ, sed ποιὰ τις, in eo nihil aliud agit Aristoteles, nisi ut significet singulares ac proprias differentias¹⁾, quibus collatis in unum, tragoedia seiuncta sit a ceteris poesis generibus²⁾, ita ut ubi in poemate vel potius in μιμήσει πράξεως σπονδαίας illae partes, ibi sit tragoedia, et ubi vera tragoedia, ibi illae partes.

Quae proxime sequuntur nihil habent quod offendant. Quamquam imprimis torsit viros doctos enuntiatum: τοῖσι μὲν οὖν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ὡς εἰπεῖν κέχρηται τοῖς εἰδεσιν, καὶ γὰρ ὄψιν ἔχει πᾶν καὶ ἦθος καὶ μῦθον καὶ λέξιν καὶ μέλος καὶ διάνοιαν ὡσαύτως, μέγιστον δὲ τούτων et quae sequuntur. De hoc loco, quem alii sensu destitutum, alii ab aliena manu insertum esse dicunt, singulorum interpretum opiniones repetere nolo, sed meam qualemcunque sententiam expromam. Ac primum quidem, quod ad sententiarum contextum attinet, scriptor hoc enuntiato institutam disputationem componens ad novam transit disputandi materiam, id quod adhibitis particulis μὲν οὖν sequente δὲ indicatur; his enim particulis summam eorum, quae iam exposita sunt, colligens ad aliam progredi consuevit philosophus disquisitionem. Deinde verba τοῖσι μὲν οὖν εἰδεσιν manifesto respiciunt ad μέρη modo explicata atque accuratius definiunt, quae dicat μέρη Aristoteles; latius enim patet μέρος quam εἶδος, ita quidem ut omnia εἶδη dici possint μέρη, at non omnia μέρη sint εἶδη. Significantur autem nomine εἶδη eae partes, quae, ut iam dixi, propriam tragoediae naturam exprimunt vel notae, ex quibus conficitur notionis descriptio³⁾. Reliquum est ut verba οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ὡς εἰπεῖν, quae maximae fuerunt offensioni, explicemus. Aristoteles quum dicit αὐτῶν, aperte intelligit μιμουμένους, i. e. poetas, qui ex antecedente verbo μιμοῦνται cogitatione sunt supplendi; quod ita perspicuum est, ut verbo monuisse sufficiat. Deinde dictioni οὐκ ὀλίγοι, quae κατὰ λιτότητα proprie significat plerosque, formula ὡς εἰπεῖν necessario additur, quia hoc loco οὐκ ὀλίγοι vere plus valent, quam ipsa verba significare videntur. Etenim haec formula — quae plerumque in eiusmodi enuntiatis, quibus aliquid vel affirmatur universe vel negatur, adicitur vocibus numerum designantibus — eam habet vim, ut vocabulum,

ἐπισημασμένην αὐτῶν οὐκ ὀλίγοι αὐτῶν ὡς εἰπεῖν κέχρηται τοῖς εἰδεσιν, καὶ γὰρ ὄψιν ἔχει πᾶν καὶ ἦθος καὶ μῦθον καὶ λέξιν καὶ μέλος καὶ διάνοιαν ὡσαύτως, μέγιστον δὲ τούτων

1) Sic Met. III, 3 p. 1005 b 1 σοφία τις significat scientiam certis finibus circumscriptam. Cf. ib. III, 2 p. 1003 b 33: ὅπερ ὄν τι. Ib. IX, 4 p. 1055 b 3: ἡ δὲ σκέσις ἀντίφαστις τις ἐστίν. Cat. X p. 12 a 38: σκέσις γὰρ τις ἡ τυφλότης ἐστίν.

2) Cf. Met. IX, 8 p. 1058 a 7: λέγω γὰρ γένους διαφορὰν ἑτερότητα ἢ ἕτερον ποιεῖ τοῦτο αὐτό.

3) Cf. Phys. ausc. II, 3 p. 194 b 29: τὰ μέρη τὰ ἐν τῷ λόγῳ. De part. anim. I, 3 p. 643 a 24: ἔστι δὲ ἡ διαφορὰ τὸ εἶδος ἐν τῷ ὄντι. Met. VII, 2 p. 1043 a 19: εἶδος γὰρ ὁ διὰ τῶν διαφορῶν λόγος τοῦ εἶδους εἶναι. Ib. VI, 7 p. 1032 b 1: εἶδος δὲ λέγω τὸ εἶναι ἐκάστου. Prorsus eadem sententia subiecta est τοῖς εἰδεσιν. Poet. IV, 14; dicit enim scriptor hoc: Ac quaerere quidem, utrum tragoedia, quod ad partes attinet quibus propria eius natura continetur atque vis (τοῖς εἰδεσιν), omnibus numeris iam sit absoluta necne, sive tragoediam tantummodo legas, sive in scena representatam videas, alius est disputationis. δ : 81 d 801 . q 8 . 1

cui est adiecta, non suo ac proprio significato accipiendum, sed cogitatione aliquid esse vel demendum vel addendum moneat. Utrum hoc sit an illud, ex tota cuiusque loci sententia intelligitur. Iam vero Aristotelem hoc loco non de plerisque poetis tragicis, sed de omnibus ac singulis cogitare quum satis ex eo apparet, quod, una alterave illarum partium adempta, tragoedia consistere omnino non potest, tum plane ex iis patet, quae explicandi causa sunt adinneta: καὶ γὰρ ὅφρα πᾶν ἔχει et quae sequuntur. Ex quo haud dubie efficitur, ut scriptor in addenda formula ὡς εἰπεῖν non augere modo voluerit multitudinis notionem, sed gravius etiam et per ironiam quandam id quod in animo illi est asseverare, ita quidem ut dictio οὐκ ὀλίγοι ὡς εἰπεῖν idem fere exprimat atque ὁλῶς vel ἀπλῶς ἅπαντες. Denique quod ad adiectivum πᾶν attinet, facile ex loci sententia cogitatione suppletur nomen δράμα vel generis notio, quae pro eius specie i. e. tragoedia in scriptoris mente est.

Hucusque igitur ea cognovimus μόρια, quibus complexus, quem vocant, notionis carminis tragici (τοῦ λόγον μέρη) et peculiaria natura formaque, qua tragoedia id est quod est, explicatur. Iam vero Aristoteles, postquam mythum esse primariam tragoediae partem pluribus confirmavit argumentis ceteraque quid valeant partes breviter ostendit (cap. VI, 9—19): ad definitionem tragoediae respiciens accurate ea deinceps describit, in quibus mythi posita est omnis vis et natura. Etenim in mytho necesse est insit quum ὀλότης, τελειότης, μῆκος εὐμνημόνευτον, tum unitas vel μία πρῶξις. Hinc autem alia consequitur qualitas, ex qua a poeta qualia possunt fieri ita sunt effingenda et oculis subicienda, ut fieri ea veri est simile vel necessarium (cap. VII—IX, 10 p. 1451 b 32).

IV Quibus expositis, ex mythis universis, sive ab ipso poeta inventis sive traditione acceptis recteque conformatis³⁾, quales sint deterrimi qualesque pulchriores paucis in-

1) Prioris generis exempla haec adscribo: de part. anim. I, 3 p. 643 b 4: πάντα γὰρ ὡς εἰπεῖν, ὅσα ἡμεῖρα, καὶ ἄγρια τυγχάνει ὄντα. Ib. I, 1 p. 639 a 8: τοῦτον περὶ πάντων ὡς εἰπεῖν κριτικόν τινα νομίζομεν εἶναι. Phys. ausc. VIII, 3 p. 253 a 32: τὸ μὲν οὖν πάντ' ἤρε-
-σεν εἶναι — οὐ μόνον πρὸς τὸν φυσικόν, ἀλλὰ πρὸς πάσας τὰς ἐπιστήμας ὡς εἰπεῖν. Pol. II, 5 p. 1263 b 4: φιλοῦσι πάντες ὡς εἰπεῖν δεκτικόν τῶν τοιούτων. Met. I, 1 p. 980 a 25: τὸ ὄν ἔστιν αἰρούμεθα ἀπὸ πάντων ὡς εἰπεῖν τῶν ἄλλων. Exempla alterius generis, ubi numerus augetur, haec sunt: Phys. ausc. I, 7, p. 190 b 35: ὥστε οὔτε πλείους τῶν ἐνακτίων αἱ ἀρχαὶ ἴσθι τέρπον τινά, ἀλλὰ δύο ὡς εἰπεῖν τῷ ἀριθμῷ, οὔτ' αὐ παντελῶς δύο — ἀλλὰ τρεῖς. De part. anim. II, 7 p. 652 b 23: καὶ διὰ τοῦτο τὰ ἐκείνα ἔχει πάντα ἐγκύμαλον, τῶν δ' ἄλλων οὐδὲν ὡς εἰπεῖν, πλὴν ὅτι κατὰ τὸ ἀνάλογον. Met. III, 5 p. 1010 a 30: ἀλλ' οὗτος οὐδὲν ὡς εἰπεῖν μᾶλλον τοῦ παντός ἐστιν. Quibus addo exemplum Platonicum, quod legitur in Hipp. mai. 285 a 1 C: ἐκείνων γε ὡς εἶπεῖν πολλοί i. e. permulti.

2) Cf. Poet. XII, 1: κοινὰ μὲν ἅπαντων ταῦτα. Ib. XVIII, 7: καίτοι τί διαφέρει ἢ ἐμβόλημα ἢ ἕδραν ἢ ἕσσην ἐξ ἄλλου εἰς ἄλλο ἁρμότιον.

3) Sic recte significasse mihi videor sententiam, quae subiecta est verbis τῶν ἀπλῶν μύθων (c. IX, 7 p. 1451 b 33). Aristoteles videlicet expositionem, quam capite IX. instituit, sic fere colligit §. 9: Poeta igitur non fit eo poeta, quod verba includit versibus, sed quatenus ipse my-

dicatur. Quae divisione transitum parat philosophus ad enarrandas mythorum species et partes (cap. X et XI). Generis autem formae ex differentiis inter se oppositis oriuntur (πῶν γένος τῶν ἀντιδιηρημέναις διαφοραῖς διαιρεῖται Top. VI, 6 p. 143 a 36). Atqui actionum (πράξεων), quarum imitationes sunt mythi, differentiae extremae, sibi invicem oppositae, sunt ἀπλόης et συμπλοκῆς. Ergo ex hoc divisionis fundamento, quod logici dicunt, recte duae mythi species ducuntur, scilicet mythus simplex et implicatus, vel — id quod continuo ab Aristotele in utriusque formae definitione additur — mythus ἀνεῖ περιπέτειας ἢ ἀναγνωρισμοῦ et mythus μετ' ἀναγνωρισμοῦ ἢ περιπέτειας ἢ ἀμφοῖν. Ita scriptor ad explicandas deducitur duas mythi partes, περιπέτεια et ἀναγνώρισιν, quae aut singulae aut coniunctae mythum constituunt implexum. Tertiam autem iis adiungit partem, πάθος, quod aequae ac duae priores partes est mythi differentia specifica mythumque efficit παθητικόν. Quae mythi species medium obtineat locum necesse est inter simplicem et implicatum, quippe qui in eodem genere plurimum inter se differant maximeque distent (πρώτη ἐναντιώσις Met. IX, 4 p. 1055 a 33), ita ut haec mythi diversitas neutram in partem superari queat. Hac in mythi partium divisione num ternarius numerus sit plenus ac perfectus necne, Aristoteles hoc loco non certo constituit; simpliciter enim, duae igitur, ait cap. XI, 6; mythi partes, quod ad ea attinet de quibus nunc agitur, sunt περιπέτεια et ἀναγνώρισις, tertia autem est πάθος, neque eiusmodi formulam addit, qualem invenimus cap. VI, 7: καὶ παρὰ ταῦτα οὐδέν. Sed tamen ἀπλόης et συμπλοκῆς talia sunt contraria, ut praeter πάθος alteram etiam differentiam mediam non excludant. Verum ad hanc rem infra revertetur oratio; nunc restat, ut, quae intercedat ratio inter tria mythi μόρια et sex partes, quae τὸ τί ἐστίν vel principium tragoediae constituunt, paucis indicetur. Totum autem discrimen in eo positum est, ut partes, quae capite VI. explicantur, propriam definiant formam, quam tragica poesis induit ¹⁾, περιπέτεια contra et ἀναγνώρισις et πάθος mythi ambitum, quem vocant, constituentes prouti adsunt vel absunt — nam nec necessario nec semper in mytho insunt — diversas procreent mythi

thum sive invenit sive traditum acceptamque recte conformat (cf. cap. XIV, 5 p. 1453 b 25: ἀδῶν δὲ ἐδρόσκειν δεῖ καὶ τοῖς παραδεδομένοις χρῆσθαι καλῶς). Quodsi eveniat, ut, quae traditione accepit, arte conformet, nihilominus est poeta, quandoquidem poeta est per μίμησιν. Cui mythi distinctioni deinde alia adiungitur differentia, quae pariter eadit in mythum a poeta mere confictum atque in eum, cuius argumentum sumptum est ex fabularum cyclo. Dicit igitur verbis τῶν δὲ ἀπλῶν μύθων hoc: Ex omnibus autem mythis, nulla discriminis, quod interest inter mythum inventum et traditione acceptum, habita ratione, deterrimi sunt episodici, e. q. s. Sic de gen. et corr. I, 3 p. 317 b 4 et 35 τίς γένεσις et γένεσις κατὰ μέρος opponitur ἀπλῆ γένεσι (cf. Biese, Philos. des Arist. I p. 54 not.). Itaque ἀπλοῦν h. i. illam habet vim, qua adverbium ἀπλῶς usurpari nemo ignorat. Quod autem praeterea adiectivum ἀπλοῦν est vocabulum artis poeticae proprium, id ipsum huius loci intelligentiae attulit impedimentum.

¹⁾ Cf. Met. VII, 10 p. 1035 b 34: τοῦ λόγου μέρη τὰ τοῦ εἶδους μόνον ἐστίν. Phys. ausc. I, 7 p. 190 a 16: τὸ γὰρ εἶδει λέγειν καὶ λόγῳ ταυτίον.

species. Iam vero quoniam *μῦθος*, sicut ipsa tragoedia, *μίμησις πράξεως* vocatur atque in ipso mytho omnis tragoediae cernitur vis 1), sane non est eur mireris, quod tres mythi partes eandem philosophus ipsius tragoediae partes esse dicat; sed nihilo minus toto genere disiunctae sunt ab iis tragoediae partibus, *οἷς ὡς εἶδαι δεῖ χρῆσθαι*.

Quibus verbis ad vexatissimum Poeticae delati sumus caput, quod plures interpretes vel ab ipso Aristotele vel ab hoc loco alienum esse censuerunt. Mihi quidem in accurata hac externarum dramatis partium descriptione nihil inesse videtur, propter quod summo philosopho abiudicanda sit.

Primum enim nihil afferunt, qui rem, quae hic tractatur, ab arte poetica abhorreere atque adeo Stagirita haud dignam esse contendunt. Imo vero ad Poeticae rationem ea quae capite duodecimo continentur ita sunt apposita, ut, quod recte monet Knebelius, Aristoteles officio suo defuisset, si tragoediae mythique partibus *κατὰ τὸ ποιόν* non adiunxisset *ποσότητος* descriptionem. Quid? quum in libelli exordio dicit: *ἐν δὲ λέγωμεν, ἐκ πόσων καὶ ποιῶν ἐστὶ μορίων ἕκαστον εἶδος*, nonne item tragoediae *μόρια κατὰ τὸ ποσόν*, ut eas partes, quae internam tragici carminis naturam declarant, se descripturum profiteretur? Porro autem, quod ea res hoc ipso loco traditur, id praepostere fieri credere noli. Aristoteles enim inde a capite septimo mythi rationes consecatur universas, ac proprias quidem mythi qualitates cap. VII—IX, species cap. X, partesque cap. XI exponit. His vero partibus non inepte adiuncta esse videtur externarum tragoediae partium descriptio, quippe qua expositio, quam philosophus universe instituit de mytho, absolvatur. At hanc descriptionem dicunt nimis esse ieiunam et aridam. Est simplex sane ac ieiuna, nec tamen minus apta philosophi consilio, qui nihil aliud spectet, quam ut externarum partium nomina enumeret simpliciter eorumque vim et potestatem ex linguae usu aperiat (*τί σημαίνει* Anal. post. II, 7 p. 92 b 26) 2). Quam definiendi ieiunitatem vel potius simplicitatem haud facile quisquam ad scholiastas auctores referre velit, qui eos longe minutius eiusmodi definitiones tractare noverit. Denique quod sententiarum et verborum obscuritatem, ambiguitatem, negligentiam queruntur VV. DD., vereor ne isti peculiare Stagiritae dicendi genus haud satis respexerint atque suas temere susceptas opiniones Aristoteleis verbis admiscuerint. Hanc in rem satis habeo attulisse,

1) Cf. Poet. VIII, 4: *τὸν μῦθον, ἐπεὶ πράξεως μίμησις ἐστίν*. Ib. IX, 8: *δῆλον οὖν ὅτι τὸν ποιητὴν μᾶλλον τῶν μῦθων εἶναι δεῖ ποιητὴν ἢ τῶν μέτρων*. Ib. VI, 14: *ἀρχὴ μὲν οὖν καὶ οἶον ψυχὴ ὁ μῦθος τῆς τραγωδίας*. Ib. VI, 10: *ὁ μῦθος τέλος τῆς τραγωδίας*. Itaque μῦθος principium est tragoediae componendae; partes autem principii necesse est operis effecti i. e. tragoediae sint partes.

2) Simili fere explicandi ratione utitur, quum Eth. Nic. II, 7 p. 1108 a 19 *περὶ μὲν τὸ ἀληθές, αἶτ, ὁ μὲν μέσος ἀληθής τις καὶ ἡ μέσότης ἀλήθεια λεγέσθω, ἡ δὲ προσποιήσις ἢ μὲν ἐπὶ τὸ μείζον ἀλαζονεία καὶ ὁ ἔχων αὐτὴν ἀλαζών, ἡ δ' ἐπὶ τὸ ἐλάττω εἰρωνεία καὶ εἰρων*. Item vel liberius in Poet. VI, 5 *λέγω δέ, ἰνquit, μελοποιῶν ὁ τὴν δύναμιν γανερᾶν ἔχει πᾶσαν*.

quae praeclare Naekius, de aliis quibusdam Arist. Poet. locis disputans 1): Obscuritas ista, inquit, digna est, ex qua latentem scriptoris sapientiam eruamus, et praestat Aristotelis negligentia multorum diligentiae.

Iam accedamus ad explicandum huius capituli initium, quo tertium *μορίων* genus ita inducitur: „Atque tragoediae *μέρη*, quibus quidem ut partibus ad propriam tragici carminis naturam pertinentibus (*ὡς εἶδεν*) uti oportet, supra enumeravimus; partes autem secundum quantitatem et quidem loco separatae, in quas tragoedia dividitur, hae sunt: prologus, episodium, exodus, choricus; atque hoc aut parodus est aut stasimum. Atque ea quidem sunt communia omnium, singulorum autem propria ac peculiaria sunt quae ex scena cantantur et commi.“

Μέρη δὲ τραγωδίας, οἷς μὲν et quae sequuntur. Particula *δέ*, quum *μὲν* non antecedat, ad novum transiri indicat disputandi argumentum. Quum enim Aristoteles modo tractaverit *mythi partes*, quae eadem latiore significatione partes tragoediae dici possunt, iam nunc, ut transitum paret ad alia tragoediae *μόρια* describenda, illas partes, quae capite VI. sunt explicatae, in memoriam revocat simulque dedita opera eodem quo illic utitur *εἶδη* vocabulo. Quocirca duplicem habent oppositionem verba „*μέρη δὲ τραγωδίας, οἷς μὲν ὡς εἶδεν δεῖ χρῆσθαι*“. Primum enim, ut particula *δέ* ostendit, partes (*εἶδη*), quibus semper et ubique tragicum poetam uti oportet, oppositae sunt *mythi partibus*, quae non necessario in unoquoque *mytho* inveniuntur; tum particula *μὲν* declarat, partibus, quae sunt *εἶδη*, opponi quantitatis partes, quas hoc capite explicaturus est scriptor. Partitio igitur *κατὰ τὸ ποῖόν* facta opponitur et divisioni *κατὰ τὸ ποῖόν* et descriptioni *κατὰ τὸ ποσόν*. Quod autem dicit *πρότερον εἰπομεν*, in iis nihil aliud designatur, nisi hoc: partes illae supra (cap. VI, 4—8) enumeratae sunt. Neque vero ex his verbis tractationem illarum partium, quod plures voluerunt interpretes, iam antea absolutam esse sequitur; utitur enim Aristoteles accusativo *μέρη*, quum alibi dicere soleat *περὶ μερῶν*.

Κατὰ δὲ τὸ ποσὸν καὶ εἰς ἃ διαιρεῖται κεχωρισμένα. In his verbis tertium designatur *μορίων* genus, partes dico secundum quantitatem constitutas 2), in quas loco separatas dividitur tragoedia. Particula *καί*, ut saepe apud Aristotelem 3), ex-

1) Vid. Naekii opusc. philol. I, p. 94. Praeterea cf. Spengelii iudicium, quod tulit in Act. Acad. Monac. a. 1837 p. 222 de Arist. dicendi genere in Poetica.

2) Cf. Met. IV, 25 p. 1023 b 12: *μέρος λέγεται ἓνα μὲν τρόπον εἰς ὃ διαιρεῖται ἂν τὸ ποσὸν ὀλωσοῦν*. Ib. VI, 10 p. 1034 b 32: *πολλάχως λέγεται τὸ μέρος, ὧν εἰς μὲν τρόπος τὸ μετρῶν κατὰ τὸ ποσόν*.

3) Cf. Anal. post. I, 8 p. 75 b 22: *φανερὸν—ὅτι ἀνάγκη καὶ τὸ συμπεράσμα αἰδίων εἶναι τῆς τοιαύτης ἀποδείξεως καὶ τῆς ἄλλως εἰπεῖν ἀποδείξεως*. Top. VIII, 11 p. 161 b 27: *ταῦτα δ' εἰη χεῖρω τῶν ἐρωτηθέντων καὶ ἥτιον ἐνδοξα τοῦ συμπεράσματος*. Met. IV, I p. 1013 a 7: *ἡ δὲ (i. e. ἀρχή) ὅθεν γίγνεται πρῶτον μὴ ἐνυπάρχοντος καὶ ὅθεν πρῶτον ἡ κίνησις πέφυκεν ἄρχεσθαι*. Ib. IV, 14 p. 1020 b 3. XI, 7 p. 1072 b 21.

plicandi vim habet; nam quae sequuntur „εἰς ἃ διαίρεται κεχωρισμένα” quaeque sunt opposita antegressis „οἷς μὲν ὡς εἶδеси δεῖ χοῦσθαι”, accuratius definiunt, quae universe modo sunt dicta κατὰ τὸ ποσόν, partesque describunt, quae non, ut illa εἶδη tragoediae, simul eodem loco esse possunt (cf. Arist. de anim. III, 6 p. 430 b 14).

Κοινὰ μὲν ἀπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ ἀπὸ σκηνῆς καὶ κόμμοι. Pronomen ταῦτα plures viri docti spectare contendunt ad parodum et stasimum ideoque enuntiatum ita accipiunt, ut scriptor choricus partes dicat esse κοινὰς ἀπάντων. Quod qui volunt, iidem totum enuntiatum: κοινὰ μὲν ἀπάντων ταῦτα, ἴδια δὲ τὰ κτλ. ad choricum referant oportet; unde necessario efficeretur, ut τὰ ἀπὸ σκηνῆς choricus genus esset. Atqui τὰ ἀπὸ σκηνῆς nihil ad chorum pertinere, sed cantica esse, quae a solis histrionibus in scena peragebantur, iam satis apparet ex hac commi definitione: κόμμος δὲ θρηῖος κοινὸς χοροῦ καὶ ἀπὸ σκηνῆς, ubi verbis ἀπὸ σκηνῆς designantur histriones. Ergo pronomen ταῦτα non ad parodum et stasimum, sed ad omnes, quae modo dictae sunt, partes spectat, ad prologum, episodium, exodum, parodum, stasimum 1). Has igitur quinque partes Aristoteles dicit esse communes ἀπάντων i. e. omnium tragoediarum vel potius dramatum, de quibus h. l. disseritur. Deinde vocabulo κοινόν oppositum est ἴδιον i. e. singularum tragoediarum proprium. Eadem autem ratione Aristoteles voces κοινὰ et ἴδια adhibet in Phys. ausc. III, 1 p. 200 b 21, quum dicit: δῆλον ὅδν ὡς διὰ — τὸ πάντων εἶναι κοινὰ καὶ καθόλου ταῦτα πᾶσι, σκεπτόον προχειρισάμενοις περὶ ἐκάστον τοῦτων. ἑστέρα γὰρ ἢ περὶ τῶν ἰδίων θεωρία τῆς περὶ τῶν κοινῶν ἐστίν 2). Neque minus ad hunc dicendi usum illustrandum valet Rhet. II, 22 p. 1396 b 12 seqq.; quemadmodum enim ibi Achilles et Diomedis et ceterorum Graecorum principum communem (κοινόν) esse ait Aristoteles hominis militisque notionem, proprium contra (ἴδιον) Achilles, quod Hectorem interfecerit: simili fere ratione prologus, episodium, exodus, parodus, stasimum communia sunt omnium tragoediarum, commi autem et cantica ex scena singularum propria.

Iam philosophus postquam generatim mythi naturam, formas, partes eaque membra descripsit, quibus tragoediae continetur divisio externa: ad speciales de componendo

1) Sic recte hunc locum interpretati sunt Heimsoeth. in eo libro qui inscriptus est „vom Vortrage des Chors” p. 96, Dantzer. in Vindiciis Poet. Arist. p. 55, Knebel. in Versione Poet. Arist. p. 324, Thyrwitt. in edit. Poet. p. 120, Victorius in comment. in Poet. p. 113. A vera autem Stagiritae mente plus minus aberrarunt Hermannus in comment. in Poet. p. 131, Waldaestel. in commentatione de trag. Graec. membris p. 3, Firnhaber. in Zimmerm. Ephem. antiqu. a. 1839 p. 678, Ritter. in comment. in Poet. p. 165, Geppert in libro, cui titulus: Altgriech. Bühne p. 216, L. Schmidt. in disput. de parodi notionem p. 6 et 9.

2) Cf. Anal. post. I, 32 p. 88 b 27. De anim. II, 9 p. 421 b 17. Phys. ausc. I, 7 p. 189 b 31. De part. anim. III, 1 p. 662 a 19.

mytho praeceptiones se convertens ¹⁾ primum quae rerum in tragoedia gerendarum compositio (σύνθεσις τῆς καλλίστης τραγωδίας) qualesque homines artis legibus maxime respondeant exponit (cap. XIII); deinde qua ratione miseranda timendaque recte excitentur et quot modis timor ac miseratio ex rerum complexione oriatur accurate tradit (cap. XIV).

Mythi autem pertractatione absoluta ²⁾ scriptor ad secundam transit tragoediae partem necessariam (ἤθη) atque cap. XV. ea praecipit, quae in moribus personarum agentium conformandis observanda sint. Primum enim ut personae rem per se honestam ratione ac consilio persequantur (ἤθη χρηστά) postulat, deinde ut sui cuique personae aptique tribuantur mores (ἤθη ἀρόπτοντα), tertio ut mores veram exhibeant vitae imaginem (ὁμοιοῦ ἤθη), quarto ut mores totam per tragoediam sibi consentent (ἤθη ὁμαλά); nec minus denique in moribus effingendis poeta id aquirat, quod veri sit simile vel necessarium.

Quibus expositis priusquam reliquarum partium tractationem aggrediatur, commodum esse putat Aristoteles, varia inserere praecepta, imprimis ad pertegendam mythi compositionem et ad viam rationemque pertinentia, qua poeta tragoediam omnibus numeris absolutam conficiat ³⁾. Et primum quidem in ἀναγνώρισιν, praecipuam mythi partem, diligentius inquirens varios agnoscendi modos enumerat ac diiudicat (cap. XVI); deinde poetis suadet, ut mythum quam maxime fieri possit oculis suis subiiciant totumque personarum agentium habitum omnesque gestus corpore expriment (cap. XVII); tum breviter enarrat, quid in tragoedia sit implicatio (δέσις vel πλοκή) et solutio (λύσις), quaeque inter eas ratio intercedat. Hoc loco denuo revocamur ad alia tragoediae μέρη, ad species dico (τὰ εἶδη τοῦ γένους φασὶν εἶναι μέρη Met. IV, 25 p. 1023 b 18), in quas tragoediae ambitus, quem vocant, dividitur. „Tragoediae autem species, ait Aristoteles cap. XVIII, 2 p. 1455 b 32, sunt quattuor, tot enim etiam partes dictae sunt: una quidem implicata, cuius natura atque vis ⁴⁾ posita est in peripetia et agnitione, altera pa-

1) Cap. XIII, 1: ὧν δὲ δεῖ στοιχεῖσθαι καὶ ἂ δεῖ εὐλαβεῖσθαι συνιστάντας τοὺς μύθους καὶ πόθεν ἔσται τὸ τῆς τραγωδίας ἔργον, ἐφεξῆς ἂν εἴη λεκτέον τοῖς νῦν εἰρημένοις.

2) Cap. XIV, 11: περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν πραγμάτων συστάσεως καὶ ποίους τινὰς εἶναι δεῖ τοὺς μύθους εἴρηται ἱκανῶς.

3) Insertis capitibus XVI, XVII, XVIII prorsus perturbari continuum disputationis ordinem permulti contendunt interpretes. Non recte, opinor. Nemo enim non videt, generatim et universe servari ab Aristotele partium designatarum seriem; sed in huius modi rebus tractandis, qualia sunt poeticae artis praecepta, eam veniam concedi scriptori atque libertatem par est, ut nonnunquam membrorum ordinem parumper intermittat; praeterea aliud est de rei alicuius vi ac natura agere, aliud quomodo res conficiatur et pertextatur dedita opera praecipere, id quod suo iure in his capitibus egisse censendus est Aristoteles.

4) Τὸ ὄλον idem fere significat quod εἶδος i. e. ea causa, quae efficit, ut tragoedia implicata definitam induat naturam. Cf. Met. IV, 25 p. 1023 b 20: τὸ ὄλον, ἢ τὸ εἶδος ἢ τὸ ἔχον τὸ

thetica, ut Aiaces et Ixiones, tertia moralis, ut Phthiotides et Peleus, quarta autem species, ut Phorcides et Prometheus et quaecumque in Orco.”

Multum in verbis τσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέχθη explicandis desudarunt interpretes. Et Robortellus quidem, ut ex Spengelii annotatione cognovi, μέρη ab Aristotele dici arbitratur περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος: Victorius (l. c. p. 176 seq.) parum sibi constans nunc περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος, ἦθος, nunc μῦθον, ἦθος, διάνοιαν, λέξιν intelligit: Hermannus (l. c. p. 128 seq.) περιπέτειαν, ἀναγνώρισιν, πάθος, ἦθος, Spengelius (l. c. p. 250) μῦθον, ἦθος, διάνοιαν, λέξιν, Hartungius (l. c. p. 137) cum Rittero (l. c. p. 136 et 211) πρόλογον, ἐπεισόδιον, ἔξοδον, χορικόν, Düntzcrus (l. c. p. 76) περιπέτειαν cum ἀναγνώρισι, πάθος, ἦθη, ὄψιν cum μελοποιίᾳ interpretantur τὰ μέρη. Primum autem dubium esse non potest, quin Aristoteles, id quod et γὰρ particula et articulo τὰ indicatur, in μέρησι quibusdam ante dictis inesse voluerit quadripartitae tragoediarum divisionis principium; deinde ad μέρη ex antegresso enuntiato genitivus τραγωιδίας cogitatione haud dubie est supplendus: unde consequitur, ut ex tragoediae partibus quibusdam existere quattuor eius species contendat scriptor. Atqui partes, quae iustae sunt tragoediarum εἰδοποιοὶ διαφοραί, non solum ex una eademque re, quae ad peculiarem tragoediae naturam spectat¹⁾, repetendae sunt, sed etiam aliquid oppositum habere²⁾ simulque ita comparatae esse debent, ut diversam mythi δέσιν et λύσιν efficiant, adeo quidem ut vel in diversis argumentis, ubi una eademque pars (διαφορά) adhibetur, eadem exoriatur tragoediae species; nam „δικαίον, ait Aristoteles cap. XVIII, 3 καὶ τραγωιδίαν ἄλλην καὶ τὴν αὐτὴν λέγειν οὐδὲν ἴσως τῷ μύθῳ, τοῦτο δὲ ὄν ἢ αὐτὴ πλοκὴ καὶ λύσις.”

Hisce divisionis legibus neque quattuor illae secundum quantitatem partes (καὶ τὸ ποσόν) respondent, utpote quae nihil prorsus attingant tragoediae qualitatem (ποιότητα³⁾), neque magis huc pertinent quas posuit sex partes κατὰ τὸ ποιόν, quae, quum ipsam tragici carminis notionem constituent et cum unaquaque specie necessario sint coniunctae, nullo pacto per se efficere possint tragoediae formas. Quae quum ita sint, nullae relinquuntur aliae partes nisi περιπέτεια, ἀναγνώρισις, πάθος, mythi partes, quas supra vidimus easdem appellari posse partes tragoediae.

Atque ex his partibus, quae, quoniam περιπέτεια et ἀναγνώρισις coniunctae pro una διαφορᾷ sunt habendae, duas formant mythi differentias specificas, quattuor tragoediae species existunt, quandoquidem utraque harum differentiarum aliquid oppositum (ἀντιδιηρημένον τι) habet. Nam ex περιπέτεια et ἀναγνώρισις, sive separatim sive

εἶδος. Ib. IV, 2 p. 1013 b 22: τὸ ἕλον καὶ ἡ σύνθεσις καὶ τὸ εἶδος. Eandem vim habet τὸ σύνολον Poet. I, 2 p. 1447 a 16 et διόλον cap. XXIV, 2 p. 1459 b 16.

1) Cf. de part. anim. I, 3 p. 613 a 27: εἴ τι διαίρεται χρόνῳ τοῖς ἐν τῇ οὐσίᾳ. Top. VI, 6 p. 143 a 29: πάλιν ἐπὶ τῶν διαφορῶν ὁμοίως σκεπτόμενοι εἰ καὶ διαφορᾶς εἶπε τοῦ γένους.

2) Cf. Top. VI, 6 p. 143 a 34: ὁρᾶν δὲ δεῖ καὶ εἰ ἔστιν ἀντιδιηρημένον τι τῇ εἰρημένῃ διαφορᾷ.

3) Cf. Top. VI, 6 p. 144 a 21: δοκεῖ γὰρ ποιεῖν τι πᾶσα διαφορὰ δηλοῦν.

coniunctim adhibentur, exoritur mythi συμπλοκή; prima ac praecipua tragoediarum differentia, quae, si ad genus i. e. μῦθον accedit, tragoediam efficit πεπλεγμένην. Cui differentiae privatione perfecta (τελείᾳ στερήσει) opposita est mythi ἀπλότης, quae alteram format tragoediae speciem, cuius naturam Hermannus recte dicit positam esse in absentia περιπέτειας et ἀναγνωρίσεως; nam „quod privatione continetur, id non per se, sed eo ipso, quo privatum est, cognoscitur”¹⁾. Nomen autem huius formae, quarto loco ab Aristotele positae, — sive omissum est librariorum incuria sive, quod veri est similis, Aristoteles hanc speciem exemplis illustrasse satis habuit, — ἀπλοῦν esse apparet ex cap. XXIV, I, ubi leguntur haec: εἶτι δὲ τὰ εἶδη ταῦτα δεῖ ἔχειν τὴν ἐποποιίαν τῆ τραγῳδία· ἢ γὰρ ἀπλήν ἢ πεπλεγμένην ἢ ἠθικὴν ἢ παθητικὴν δεῖ εἶναι. Quibus verbis scriptor haec addit: καὶ τὰ μέρη, ἕξω μελοποιίας καὶ ὄψεως, ταῦτά· καὶ γὰρ περιπέτειῶν δεῖ καὶ ἀναγνωρίσεων καὶ παθημάτων h. e. easdemque habere debet epopoieia partes, nimirum ex quibus quattuor quae modo enumeratae sunt species proficiscuntur; nam et peripetis opus est et agnitionibus et atrocibus malis; verba autem „ἕξω μελοποιίας καὶ ὄψεως” inter partes alius generis liberius et audacius interposita sunt.

Sed redeo ad tragoediae divisionem. Quum quartae formae natura in perfecta ac plena cernatur privatione differentiae specificae, ex qua prima species derivatur: inter implicatam tragoediam et simplicem, sicut inter album colorem et nigrum, quaedam mediae intercedunt species (τὰ μεταξύ cf. Arist. Categ. X p. 12 a 10), quae neque simplices neque implicatae, sed plus minus oppositae illis sunt simulque ex differentiis sibi invicem oppositis existunt. Eiusmodi autem mediam differentiam specificam supra cognovimus esse πάθος, quod arctiore sensu refertur ad exitiosas tantum mutationes, ad vulnera, mortem, summos corporis dolores²⁾, qualia παθήματα in Iliade ponuntur in conspectu³⁾. Huic differentiae, ex qua tragoedia pathetica deducitur, oppositum est (ἀντιδιηρημένον τι) ἡθος, quod pariter ac πάθος arctioribus finibus circumscriptum ad animi tantum dolores respicit atque tragoediam ethicam fingit, in qua, sicut in Odyssea⁴⁾, virtutes morales (ἠθικαὶ ἀρεταί) oculis subiiciuntur.

1) Vid. Trendelenb. comment. in Arist. de anim. libr. III, 6 p. 430 b 23. Cf. Met. VIII, 2 p. 1046

b 14. Secundum Aristotelem duo sunt principia inter se contraria, quae formant materiam: τὸ εἶδος et ἡ στέρεσις τελεία. Met. IV, 2 p. 1013 b 12: ὁ γὰρ παρὸν αἰτίον τοῦδε, τοῦτ' ἀπὸν αἰτιώμεθα ἐντοτε τοῦ ἐναντίου. Phys. ausc. II, 1 p. 193 b 19: καὶ γὰρ ἡ στέρεσις εἶδος πῶς ἐστίν. Praeterea cf. de part. anim. I, 3 p. 643 b 30: λέγω δὲ ἀπλᾶ μὲν, ἐὰν μὴ ἔχη διαφορὰν, συμπλεγμένα δὲ, ἐὰν ἔχη.

2) Cf. Poet. XI, 6: πάθος δέσσι προᾶξίς φθαρτικὴ ἢ ὀδυνηρά, οἷον οἱ τε ἐν τῷ φανερόφ θάνατοι καὶ αἱ περιωδονίαι καὶ τρώσεις καὶ ὅσα τοιαῦτα. Met. IV, 21 p. 1022 b 19: πάθος λέγεται — αἱ βλαβεραὶ ἀλλοιώσεις καὶ κινήσεις καὶ μάλιστα αἱ λυπηραὶ βλάβαι. εἶτι τὰ μεγέθη τῶν συμφορῶν καὶ λυπηρῶν πάθη λέγεται. Eth. Nic. II, 4 p. 1105 b 21: λέγω δὲ πάθη — ὅλως οἷς ἔπειτα ἡδονὴ ἢ λύπη.

3) Poet. XXIV, 2 p. 1459 b 14: ἡ μὲν Ἰλιάς ἀπλοῦν καὶ παθητικόν.

4) Ibid.: ἡ δὲ Ὀδύσσεια πεπλεγμένον, ἀναγνωρίσις γὰρ διόλου καὶ ἠθικὴ.

Quae si recte sunt disputata, dubitari non poterit, quin Aristoteles verbis „*ποσαῦτα γὰρ καὶ τὰ μέρη ἐλέγχθη*” hanc subiectam esse voluerit sententiam: nam tot (i. e. eo numero, ex quo quattuor formae existant) partes quoque tragoediae (vel mythi) dictae sunt. In eandem fere brevilloquentiam incurrimus in Phys. ausc. III, 1 p. 201 a 8, ubi haec habes: *κινήσεως καὶ μεταβολῆς ἐστὶν εἶδη ποσαῦτα ὅσα τοῦ ὄντος* (cf. ib. V, 1 p. 225 a 7 et 34 sqq.), i. e. tot sunt motus et mutationis formae, quot sunt species ipsius quod est, vel categoriarum. At non decem motus formas enumerat, sed tantum tres. Hoc igitur dicit: tot sunt motus et mutationis species, ὅσα τοῦ ὄντος, exceptis illis categoriis, secundum quas κινήσεις omnino fieri non potest.

Quae dictionis insolentia si cui offensioni sit, is Aristotelem meminerit, ut sagacem omnium fere disciplinarum et artium exploratorem, nonnullarum inventorem summumque perfectorem, quam peculiare quoddam ac proprium loquendi genus, quo nihil aliud nisi res verbis adaequare studet, induxisse, tum concisa ac nervosa usum esse brevitatem, quae et in ceteris eius scriptis et in hoc praesertim libello satis frequentatur. Quae quidem brevilquentia tantum abest, ut vulgaris istius negligentiae crimen incurrat, ut licentia quaedam habenda sit summo philosopho concessa, qui beatissima ingenii ubertate et celeritate praeditus scribendique impatiens paucissimis verbis plurimum complectatur sententiae, ut saepe magis quaerendum sit quid dicere voluerit, quam quid dixerit. Hanc autem orationis Aristoteleae indolem ac proprietatem nunc quidem nolo illustrare exemplis, quum alio loco eandem rem tractare in animo sit.

Itaque hic pedem sistamus, quoniam id quod nobis propositum erat, ut partium, quae Aristoteles in libri exordio *μόρια* dixit, et numerum et naturam pervestigaremus, absolvisse nobis videmur. Quare *περὶ τῶν μορίων* i. e. *τῶν εἰδῶν καὶ τῶν μερῶν, καὶ ἀποσα καὶ τ' ἐὶ διάφερε* — *εἰρήσθω ποσαῦτα*.